

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

УДК 372.36-053.4

ДРУЗЬ В. А., АРТЕМ'ЄВА Г. П., НЕЧИТАЙЛО М. В.
Харківська державна академія фізичної культури

Особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку

Анотація. Мета: вивчити та проаналізувати особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку, а також вікову періодизацію в сучасній науково-методичній літературі. **Матеріал і методи:** аналіз й узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури з метою виявлення загальних особливостей фізичного розвитку дітей дошкільного віку. **Результати:** розглянуто питання вікової періодизації та вивчено особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку. **Висновки:** дослідження показало, що незважаючи на наявність великого масиву науково-методичних робіт сучасних вчених, присвячених проблемам особливостей фізичного розвитку дітей дошкільного віку, на сьогоднішній день відсутні єдині стандарти контролю та оцінки індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку, що складає основну проблему правильної оцінки фізичного розвитку дитини та відповідної йому фізичної підготовки, що потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: дошкільники, індивідуальний фізичний розвиток, вікова періодизація, виховання.

Вступ. Дошкільний вік – найбільш відповідальний період у процесі формування фізичного розвитку та фізичної культури дитини. Саме у цьому віці закладаються основи культури рухів, успішно завоюються нові, раніш невідомі, вправи і дії, закладається фундамент здоров'я та розвиваються фізичні якості, необхідні для ефективної участі у різних формах рухової активності [3; 19].

Процесу росту та розвитку організму дитини властиві значні вікові індивідуальні коливання, через що діти одного хронологічного віку і статі не являють собою однорідної групи. У зв'язку із цим науковці враховують у процесі занять морфологічно-функціональні відмінності дітей [3; 19].

Система фізичного виховання не передбачає чітко визначених норм чи стандартів фізичної підготовленості для дітей дошкільного віку. Оцінка фізичного стану контролюється тільки при прийомі дитини до дошкільних дитячих установ або у разі захворювання дитини. Єдиних стандартів контролю та оцінки фізичного розвитку дитини практично немає, що є істотним недоліком побудови державної системи фізичного виховання підростаючого покоління та організації фізичної культури в цілому [13; 21].

Розгляд цього питання набуває особливої значущості у зв'язку з тим, що у багатьох видах спорту здійснюється набір дітей у ранньому дитячому віці, через що фізична підготовка дітей набуває цільової спрямованості без будь-якого урахування індивідуальних особливостей фізичного розвитку дитини.

Найбільш глибокі теоретичні обґрунтування щодо особливостей індивідуального фізичного розвитку були зроблені у 1924 р. в СРСР М. Я. Брейтманом. В основу цих розробок було покладено метод клінічної антропометрії. Проте, у подальшому, він не отримав належного розвитку [9].

Єдина в світі державна система контролю фізичного розвитку населення країни, що має практичне застосування, була розроблена і введена в дію з 1968 року в Японії [6].

У даний час розроблені та введені в дію системи моніторингу фізичного розвитку і фізичної підготовленості в Росії та в Китаї [2]. В Україні системи моні-

торингу фізичного розвитку і фізичної підготовленості знаходяться на етапі розробки [3; 15; 20].

У силу особливої складності динаміки розвитку дітей даного вікового періоду та відсутності єдиного уявлення в методології підходів проведених наукових досліджень, а також відсутності необхідних нормативів і тестів оцінки фізичної підготовленості розгляд цього питання є важливим і актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до тем Зведеного плану науково-дослідної роботи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Зведеного плану науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури на період 2011–2015 рр.: «Теоретико-методологічні основи побудови системи масового контролю та оцінки рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості різних груп населення» (номер державної реєстрації 0111U000192); на період 2013–2014 рр.: «Теоретичні та прикладні основи побудови моніторингу фізичного розвитку, фізичної підготовленості та фізичного стану різних груп населення» (номер державної реєстрації 0111U001206).

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі особливостей індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку, а також вікової періодизації в сучасній науково-методичній літературі.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз питання особливостей індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку.
2. Проаналізувати питання вікової періодизації в сучасній науково-методичній літературі.

Матеріал і методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувались наступні методи дослідження: аналіз й узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури з метою виявлення загальних особливостей фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Це дало змогу розглянути основні аспекти щодо означеного питання, а також виявити нерозв'язні питання в обраній темі дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Віковому процесу зростання та розвитку організму дітей властиві значні індивідуальні коливання. Загально-груповий підхід, який широко використовується на практиці, неефективний через різні індивідуальні морфологічно-функціональні особливості розвитку.

Поняття «індивідуалізація» та «диференціація» тісно пов'язані між собою, одне є складовою частиною іншого [14; 22]. Для забезпечення індивідуалізації навчально-виховного процесу необхідно диференціювати особливості фізичного розвитку дітей і диференційовано застосовувати відповідні засоби й методи при забезпеченні їх фізичної підготовки.

Нерівномірний процес розвитку дитини пов'язаний з гетерохронністю морфо-функціонального формування окремих систем організму, що породжує алометричні наслідки його будови [23].

До особливостей фізичного розвитку людини можна віднести такі характеристики: безперервність, поступовість і необоротність, гетерохронію, циклічність, чутливість до ендогенних і екзогенних факторів, статевий диморфізм [10; 14].

З проведеного аналізу підсумовується ще одна фундаментальна характеристика – це індивідуальність процесу онтогенезу. Люди народжуються, зростають, розвиваються у відповідності із закономірностями, багато з яких нам достеменно відомі. Але динаміка онтогенетичного розвитку окремої людини неповторна. Вона передбачувана лише в загальних рисах, з інших – унікальних «деталей» – складається морфологічна індивідуальність людини.

Існувало багато спроб дати періодизацію онтогенезу або індивідуального розвитку. Само поняття «онтогенез» було введено в біологію Геккелем при формуванні ним біогенетичного закону. Розробка науково обґрунтованої періодизації є виключно складною, бо треба враховувати не тільки біологічні, але і соціальні фактори. Існує цілий ряд розробок періодизації індивідуального розвитку [7; 19; 24]. Їх кількість зростає, оскільки не досягнута побудова універсальної системи, яка ґрунтувалася б лише на одному критерії.

Попри велику кількість вікових класифікацій у 1965 році В. В. Бунаком була запроваджена детальна схема періодизації онтогенезу людини. Згідно цієї схеми весь період онтогенезу поділяється на 3 стадії: прогресивну (0 – 20–25 років: поздовжнє зростання тіла, зупинення якого означає кінець стадії), стабільну (15–45 років: збільшення жирового шару, зростання ваги, стабільний рівень функціональних показників), регресивну (від 45 років: зниження функціональних показників, змінення постави, швидкості рухів) [9; 14].

Найпоширенішою й нині є періодизація, яка ґрунтується на виділенні вікових особливостей. Сутність вікових особливостей наочно розкривається на прикладі фізичного розвитку людини. Ріст, зростання ваги, поява молочних зубів, а потім їх зміна, статеве дозрівання та інші біологічні процеси здійснюються в певні вікові періоди з незначними відхиленнями. Оскільки біологічний і духовний розвиток людини взаємопов'язані між собою, то з віком відповідні зміни відбуваються і в психічній сфері. Поступово здійснюється соціальне дозрівання, проявляється динаміка духовного розвитку особистості. Це й служить природною основою для виділення послідовних етапів розвитку людини і складання вікової періодизації [8; 14; 15].

Е. Еріксон виділив 8 стадій у розвитку людини: немовля (з моменту народження до одного року), ранній вік (1–3 роки), дошкільний вік (3 – 6, 7 роки) підлітковий вік (7–12 років), юність (13–18 років), рання

зрілість (третє десятиліття), середній вік (четверте і п'яте десятиліття життя), пізня зрілість (після шостого десятку років життя). Кожен вік або період розвитку людини характеризується наступними показниками, до яких (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін) відносять: а) певну соціальну ситуацію розвитку або конкретну форму відносин, в якій вступає людина з іншими людьми в даний період; б) основний чи провідний вид діяльності; в) основні психічні новоутворення (від окремих психічних процесів до властивостей особистості).

Також заслуговує на увагу періодизація шкільного віку, запропонована академіком Б. Т. Лихачовим, у класифікацію якої входять: а) час від народження до одного року – раннє немовля (це період початкового пристосування, початкової адаптації); б) від 1 до 3 років – власне немовля (один з найплідніших і найінтенсивніших періодів накопичення дитиною соціального досвіду, становлення фізичних функцій, психічних властивостей і процесів); в) від 3 до 6 років – раннє дитинство – період переходу до дитинства, інтенсивного накопичення соціально значимого досвіду в соціальному просторі, формування основних рис характеру і ставлення до навколишнього світу. Ці три періоди – від народження до 6 років – називають ще переддошкільним або дошкільним. Систематичне навчання в дошкільних установах для багатьох дітей починається з 5 років. Воно здійснюється з урахуванням того, що психофізіологічна, морально-вольова готовність дітей до систематичної навчальної праці, інтелектуальної, фізичної, емоційної напруги настає до 7 років. З 6 до 8 років є власне дитинство. У цей період завершується початкове визрівання фізіологічних і психологічних структур головного мозку, здійснюється подальше накопичення фізичних, нервово-фізіологічних та інтелектуальних сил, які забезпечують готовність до повноцінної систематичної навчальної праці. Вік з 8 до 11 років – передпідлітковий період – час зрілого дитинства, накопичення фізичних і духовних сил для переходу до отрочтва. Разом з періодом дитинства, цей період має ще й назву молодший шкільний вік. Від 11 до 14 років – отрочтво, підлітковий вік – новий якісний етап у становленні людини. Найхарактернішими рисами його є: з точки зору фізіології – статеве дозрівання, психології – особистісна самосвідомість, свідомий вияв індивідуальності. Цей період називають ще середнім шкільним віком. Від 14 до 18 років – юнацький вік – період завершення фізичного й психічного дозрівання, соціальної готовності до суспільно корисної продуктивної праці і громадянської відповідальності. Дівчата і юнаки – старші школярі – отримують певну підготовку в галузі психології та етики сімейного життя [8; 16; 24].

Характеризуючи кожний із відзначених вікових періодів розвитку дітей з точки зору їх духовно-морального становлення, академік Б. Т. Лихачов відзначив недостатність досвіду реальних суспільних стосунків у дошкільнят і молодших школярів. Цим він пояснює велике тяжіння до накопичення вражень, прагнення зорієнтуватися у житті, утвердити себе. Дошкільнята і молодші школярі здатні оцінити і цінують моральні якості іншої людини, особливо турботу, увагу, інтерес до них. Вони оцінюють ці якості утилітарно-практично, а людську красу розрізняють за зовнішніми, привабливими ознаками [16].

У свою чергу І. П. Підласий запропонував наступне.

Психологічна періодизація, до якої входять: пренатальний період; період народження (до 6 тижнів життя дитини); грудний період (до 1 року); повзунковий період (1–3 роки); дошкільний вік (3–6 років), шкільний вік (6–11 років); пубертатний період (11–15 років); юнацький вік (15–20 років).

У той час як педагогічна періодизація має дещо іншу класифікацію: немовля (1-й рік життя): переддошкільний вік (від 1 до 3 років): дошкільний вік (від 3 до 6 років), який в свою чергу поділяється на: молодший дошкільний вік (3–4 років); середній дошкільний вік (4–5 років); старший дошкільний вік (5–6 років). Потім йде: молодший шкільний вік (6–10 років); середній шкільний вік (10–15 років); старший шкільний вік (15–18 років).

Основною педагогічної періодизації служать стадії фізичного й психологічного розвитку, з одного боку, і умови, в яких здійснюється виховання, з другого. У кожному з вікових періодів становлення дитини важливим є досягнення необхідної для цього періоду повноти розвитку, психофізіологічної й духовної зрілості.

Але слід відмітити, що дитина не являє собою дорослого в мініатурі, отже й оцінка вікових періодів і фізичного розвитку кожної вікової групи залежить від певних змін, які наступають конкретно в кожному віці.

Особливості індивідуального фізичного розвитку можливо виявити тільки після виявлення біологічного віку дитини, для встановлення якого використовують наступні критерії: статева зрілість (оцінюється на основі розвитку вторинних статевих ознак); скелетна зрілість (оцінюється за термінами і ступенем окостеніння кістяка); зубна зрілість (оцінюється за термінами прорізування молочних і постійних зубів, стертість зубів); показники зрілості окремих фізіологічних систем організму на підставі вікових змін мікроструктур різних органів; морфологічна та психологічна зрілість.

«Біологічний вік» людини відрізняється від «паспортного» (хронологічного) віку. Його називають також віком розвитку. Він відображає темп індивідуального зростання, розвитку, дозрівання і старіння організму. Морфологічна зрілість оцінюється на підставі розвитку опорно-рухового апарату – м'язової сили, статичної витривалості, частоти і координації рухів. З морфологічною і фізіологічною зрілістю тісно пов'язана шкільна зрілість, під якою розуміють ступінь психофізіологічної і морфологічної зрілості, достатню для початку шкільного навчання. Оцінка морфологічної зрілості заснована на зміні пропорцій тіла, що відбуваються від того, що сповільнюється зростання голови і шиї, але прискорюється зростання кінцівок [16].

Ознаки, що використовуються для оцінки біологічного віку, повинні задовольняти цілому ряду вимог. Перш за все вони повинні відображати чіткі вікові зміни, які піддаються опису або вимірюванню. Спосіб оцінки цих змін не повинен завдавати шкоди здоров'ю випробуваного і викликати у нього неприємні відчуття. І, нарешті, цей спосіб повинен бути придатний для скринінгу великої кількості індивідумів. В аукології застосовуються різні системи та методи оцінки біологічного віку, що задовольняють перерахованим вимогам [17], але недостатньо вирішують поставлене

питання.

Оцінка біологічного віку проводиться шляхом зіставлення відповідних показників розвитку обстежуваної дитини до стандартів, характерних для даної вікової, статевої та етнічної групи. Стандарти періодично оновлюються. Для правильної оцінки біологічного віку бажано використовувати декілька показників у їх поєднанні, але конкретний перелік та їх кількість залишаються невизначеними [14; 16; 17].

Кожний віковий період має свої особливості розвитку, властиві кожній віковій групі. Розвиток організму відбувається безперервно і кордони вікових періодів є чисто умовними. Тому чіткої межі між віковими групами не визначається [5].

Фактично, критерієм оцінки біологічного віку може виступати показник дозрівання будь-якої диференційованої тканини та її функціональної активності. При цьому необхідно враховувати достатню точність використовуваних методів оцінки рівня дозрівання оцінюваних морфо-функціональних показників. Так як час дозрівання різних тканин і відповідного рівня формування органогенезу має різну тривалість, то не представляє труднощів скласти послідовну мету взаємодостатньої їх задоволеності для забезпечення необхідного рівня життєздатності організму [24].

Десинхронізація і алометрия цього процесу взаємодії відображає певну допустиму міру морфо-функціональних відхилень, які відповідним чином змінюють якісні та кількісні показники адаптаційної життєздатності організму. Ці відхилення від найбільш стійкого взаємодоповнюючого відхилення морфо-функціонального розвитку організму вибірково змінюють його чутливість і стійкість до різних факторів навколишнього середовища і в цілому життєздатність (резистентність).

Такого роду механізм, який породжує коливання стабільності взаємообумовленої стійкості морфо-функціональних відносин організму, забезпечує оперативний процес пошуку необхідних адаптивних форм поведінки. Амплітуда, варіативність кількісного числа відхилень, що відбуваються, та тривалості їх перебігу визначають можливості організації адаптаційного пошуку, успішного вирішення взаємодії організму з навколишнім середовищем [1].

Для цілеспрямованого управління цим процесом необхідно знати не тільки біологічний вік, але й характер якісної структури його відхилень від норми, що забезпечує донологічний прогноз та прогнозування професійної придатності до прийнятних видів діяльності та навколишнього середовища перебування, в якому забезпечується найбільш ефективна життєдіяльність.

Таким чином, для забезпечення моніторингу та скринінгу фізичного розвитку необхідно встановлення не тільки біологічного віку кожного індивіда, але і якісна структура формування фізичного розвитку. Рішення даного завдання зводиться не до пошуку найбільш зручного методу, а необхідного рівня деталізації якісного відхилення процесу фізичного розвитку від популяційної норми і встановлення індивідуальних особливостей його перебігу. Одним з найбільш складних питань у вирішенні цього завдання є вибір і побудова семантичного простору для характеристики багатовимірних процесу, що відображає якісне різноманіття спостережуваних відхилень [4; 18].

Розглядаючи процес фізичного розвитку, необхідно визначити його сутність. Слід зауважити, що всякий розвиток є відображенням опосередкування результату функціональної діяльності. Процес формоутворення передбачає зростання формообразовної маси. Залежно від швидкості та якісної характеристики цієї маси її опосередкування в формотворчому процесі визначає процес фізичного розвитку.

Отже, процес фізичного розвитку характеризується зростанням і формоутворенням. Зростання маси при детальному розгляді цього процесу передбачає її швидкість утворення, щільність і об'єм. Узагальнюючою характеристикою, в цьому випадку, виступає вага тіла. Процес диференціації тканин і формоутворювальний органогенез виникає при досягненні певної маси і її щільності. У цьому випадку істотним фактором є щільність, яка виступає функцією обсягу та кількості біомаси, що знаходиться в ній. Однакова щільність спостерігається в «маленькому» і «великому» об'ємі при відповідній меншій і більшій у них кількості формообразовної маси. Розбіжність кількісних характеристик змін об'єму і зростання в ньому маси закладає наступні різноманіття варіативності процесу формоутворення органогенезу.

Об'єм, як деяка форма обмежуючого простору формообразовної біомаси, має механізми, які можуть забезпечувати його збільшення чи зменшення. У свою чергу зростання біомаси може бути більш уповільненим або прискореним, що впливає на її щільність. Міра узгодженості цього процесу визначає подальший хід розвитку органогенезу. Найбільш наочно всю сукупність такого роду відносин росту і розвитку можна представити геометрично [11].

Популяційна характеристика щільності розподілу ваги осіб однакового хронологічного віку, або хронологічного віку індивідумів з однаковою вагою, підкоряється закону нормального розподілу. Така закономірність характерна для будь-якої морфо-функціональної ознаки, яка доступна для спостереження. Будь-яка окрема взята ознака може бути використана для оцінки біологічного віку при співвіднесенні його до норми популяційного показника відповідного хронологічного віку. Але, взявши ряд інших ознак і виконавши по відношенню до них операції порівняння щодо їх популяційної норми хронологічного віку, конкретний індивід буде мати інший біологічний вік. Цей факт вказує на різну швидкість дозрівання і морфо-функціонального органоутворення тканин, що диференціюються. Таке пояснення визначається специфікою структури формообразовної маси та її швидкістю росту [12].

Якщо сукупність усіх узятих морфо-функціональних ознак, що використовуються для оцінки біологічного віку, розмістити щодо своєї норми та вибудувати їх за шкалою найменувань, розміщуючи рівномірно на відстані один від одного, то утворюється профіль

індивідуальної структури соматотипу. При накопиченні досить великої кількості індивідуальних профілів розвитку структури соматотипів буде отриманий «скедастичний» коридор адаптивних коливань використовуваних ознак в оцінці біологічного віку. Межі цих коливань відображають допустиму варіативність відхилень, при якій зберігається певна життєздатність існуючого морфо-функціонального органогенезу.

Залежно від того, якими одиницями виміру будуть представлені порівнювані критерії оцінки (ознаки) біологічного віку, отриманий профіль буде мати різну амплітудну характеристику відхилення. Це можуть бути абсолютні значення величин вимірювання коливання використовуваних ознак, або їх відносні «безрозмірні» характеристики, виражені в частках δ , або частках одиниці, або у відсотках щодо прийнятої норми. Незалежно від цього, закономірність представлення отриманих результатів буде мати інваріативний характер її прояви. У кожному разі в отриманій шкалі найменувань необхідно розмістити використовувані критерії оцінки біологічного дозрівання морфо-функціональних формоутворень у ряд у порядку величини їх відхилень від норми в діапазоні «max (гіпо) – max (гіпер)» відхилення.

Наступний крок побудови семантичного простору представлення впорядкованих відносин використовуваних ознак, які відображають швидкість формотворного процесу, полягає у зміні відстані між ними відповідно до введеної єдиної функції міри швидкості їх розвитку. У цьому випадку відстань між встановленою послідовністю отриманого ряду амплітудних відхилень використовуваних ознак від норми їх розвитку буде відображати час відставання або випередження розвитку. Таке представлення отриманих результатів дає можливість використовувати теорію коливання для подальшого аналізу і прогнозування станів розладів, що резонують, у взаємообумовлених відносинах систем організму, що виражаються або в періодичних хронологічних відхиленнях (нападах) або накопиченням граничного відхилення, що веде до незворотних порушень стійких життєздатних відносин.

Висновок. Таким чином, проведене дослідження показало, що, незважаючи на наявність великого масиву науково-методичних доробок сучасних вчених, присвячених проблемам особливостей фізичного розвитку дітей дошкільного віку, на сьогоднішній день відсутні єдині стандарти контролю та оцінки індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку, що складає основну проблему правильної оцінки фізичного розвитку дитини та потребує подальшого дослідження.

Перспективи подальших досліджень. Передбачається вивчити та проаналізувати особливості індивідуального фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку та розробити інтегральний показник оцінки біологічного віку.

Список використаної літератури:

1. Артемьева Г. П. Проблема адаптации в структуре научных исследований системы олимпийского образования / [Г. П. Артемьева, В. А. Друзь, Я. И. Пугач]. – Харьков : ХГАФК, 2014. – 113 с.
2. Афонькина Ю. А. Мониторинг качества освоения основной общеобразовательной программы дошкольного образования / Ю. А. Афонькина. – Волгоград : Учитель, 2011.
3. Ашанин В. С. Дифференційний підхід з використанням інформаційних технологій у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку [Текст] / В. С. Ашанин, А. Є. Подоляка // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2010. – № 3. – С. 120–123.
4. Ашанин В. С. Построение семантических пространств для описания психосоматической деятельности человека в

экстремальных условиях / В. С. Ашанин, Я. И. Пугач. – Х. : ХГАФК, 2014. – 88 с.

5. Базовий Компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999.
6. Безруких М. М. Здоровьеформирующие физическое развитие. Развивающие двигательные программы для детей, 5–6 лет / М. М. Безруких. – М. : Гуманитарный государственный центр ВЛАДОС, 2001 г.
7. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2-ох кн. / І. Д. Бех. – К., 2003.
8. Бордовская Н. В. Педагогика : [Учебник для вузов] / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб : Питер, 2000. – 304 с.
9. Вільчковський Е. С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку / Е. С. Вільчковський. – Київ, 1998.
10. Вільчковський Е. С. Теорія й методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Е. С. Вільчковський. – Львів : ВНТЛ, 1998. – 336 с.
11. Друзь В. А. Обзорный анализ по проблеме «Теоретико-методологические основы построения системы массового контроля физического развития и состояния физической подготовленности различных групп населения» : [учеб. пособ.] / [В. А. Друзь, Н. В. Бурень, С. С. Пятисоцкая и др.]. – Харьков : ХГАФК, 2014. – 128 с.
12. Друзь В. А. Теоретические и прикладные основы построения мониторинга физического развития физической подготовленности и физического состояния различных групп населения : [метод. пособ.] / [В. А. Друзь, Г. П. Артемьева, Н. В. Бурень и др.]. – Харьков : ХГАФК, 2013. – 116 с.
13. Закон України „Про дошкільну освіту” – К. : Ред. журн. „Дошкільне виховання”, 2001.
14. Изаак С. И. Конституциональный фактор роста и созревания ребенка [Текст] / С. И. Изаак, Т. В. Панасюк, Р. В. Тамбовцева // Физиология человека. – 2001. – Т. 27, № 6. – С. 29–37.
15. “Інструктивно – методичні рекомендації щодо організації фізкультурно – оздоровчої роботи в навчально – виховних закладах України”. – Міністерство освіти України, 2006.
16. Лихачев Б. Т. Педагогика. Курс лекций : [Учеб. пособие для студентов пед. учебн. заведений и слушателей ИПК и ФПК] / Б. Т. Лихачев. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 1999. – 523 с.
17. Маркина Т. А. Психолого-педагогические условия оптимизации индивидуального подхода к подготовке спортсменов высокой квалификации / Т. А. Маркина // XII Международный научный конгресс «Современный Олимпийский и Паралимпийский спорт и спорт для всех» : материалы конференций. – М. : Физическая культура. – 2008. – Т. 1. – С. 345–346.
18. Материалы 9-й международной научной практической конференции, «Бъдещето въпроси от света на науката», – 2013. Том 39. Физическа култура и спорт. – София. «Бял ГРАД-БГ» ООД – 80 с.
19. Подоляка А. Е. Диференціація рухливих ігор у фізичному вихованні дошкільників 5–6 років засобами інформаційних технологій : дис. на здобуття вченого ступеню к. фіз. вих. зі спец. : 24.00.02 : Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення / А. Е. Подоляка. – Харків, 2011. – 225 с.
20. Подоляка А. Е. Проблеми комп'ютеризації галузі дошкільного виховання / А. Е. Подоляка // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харьков : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 4. – С. 112–114.
21. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав., 2004.
22. Рауцкис Ю. Ю. Оптимизация занятий по обучению основным движениям детей старшего дошкольного возраста : дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук по спец. : 13.00.02 – теория и методика обучения (физическая культура, основы здоровья) / Ю. Ю. Рауцкис. – М., 1975. – 205 с.
23. Рунова М. А. Дифференцированные занятия по физической культуре с детьми 5–7 лет : [пособие для воспитателей и инструкторов физкультуры] / М. А. Рунова. – М. : Просвещение, 2005.
24. Щербань П. М. Прикладна педагогіка : [навч.-метод., посібник] / П. М. Щербань. – К. : Вища шк., 2002. – 215 с; іл.

Стаття надійшла до редакції: 20.11.2014 р.

Опубліковано: 31.12.2014 р.

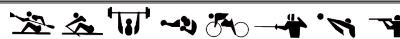
Аннотация. Друзь В. А., Артемьева Г. П., Нечитайло М. В. Особенности индивидуального физического развития детей дошкольного возраста. **Цель:** изучить и проанализировать особенности индивидуального физического развития детей дошкольного возраста, а также возрастную периодизацию в современной научно-методической литературе. **Материал и методы:** анализ и обобщение данных научно-методической и специальной литературы с целью выявления общих особенностей физического развития детей дошкольного возраста. **Результаты:** рассмотрены вопросы возрастной периодизации и изучены особенности индивидуального физического развития детей дошкольного возраста. **Выводы:** исследование показало, что, несмотря на наличие большого количества научно-методических разработок современных ученых, посвященных проблемам особенностей физического развития детей дошкольного возраста, на сегодняшний день отсутствуют единые стандарты контроля и оценки индивидуального физического развития детей дошкольного возраста, что составляет основную проблему правильной оценки физического развития ребенка и требует дальнейшего исследования. **Ключевые слова:** дошкольники, индивидуальное физическое развитие, возрастная периодизация, воспитание.

Abstract. Druz V., Artem'yeva G., Nechytailo M. Features of individual physical development of preschool children. **Purpose:** to study and analyze the characteristics of individual physical development of children of preschool age and the age periodization in modern scientific and methodological literature. **Material and Methods:** analysis and compilation of scientific-methodical and professional literature in order to identify common features of physical development of children of preschool age. **Results:** questions of periodization age and studied the characteristics of individual physical development children's of preschool age. **Conclusion:** the study showed that despite the presence of a large number of scientific and methodological developments of modern scientists devoted to the problems of the physical features of early childhood development, to date, there are no uniform standards for monitoring and evaluation of individual physical development of children of preschool age, which is the basic problem of a correct assessment of the physical child development and requires further investigation.

Keywords: preschool children, physical development of the individual, age periodization training.

References:

1. Artem'yeva G. P., Druz V. A., Pugach Ya. I. Problema adaptatsii v strukture nauchnykh issledovaniy sistemy olimpiyskogo obrazovaniya [The problem of adaptation in structure research of Olympic Education], Kharkov, 2014, 113 p. (rus)
2. Afonkina Yu. A. Monitoring kachestva osvoyeniya osnovnoy obshcheobrazovatelnoy programmy doshkolnogo obrazovaniya [Monitoring the quality of development of the basic educational program of preschool education], Volgograd, 2011. (rus)
3. Ashanin V. S., Podolyaka A. E. Slobozans'kij nauk.-sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2010, vol. 3, pp. 120–123. (ukr)
4. Ashanin V. S., Pugach Ya. I. Postroyeniye semanticheskikh prostranstv dlya opisaniya psikhosomaticheskoy deyatelnosti cheloveka v ekstremalnikh usloviyakh [The construction of semantic spaces to describe psychosomatic human activities in extreme conditions], Kharkov, 2014, 88 p. (rus)
5. Bazoviy Komponent doshkolnoi osviti v Ukraini [The basic component of preschool education in Ukraine], Kyiv, 1999. (ukr)

6. Bezrukikh M. M. Zdorovyeformiruyushchiye fizicheskoye razvitiye. Razvivayushchiye dvigatelnyye programmy dlya detey, 5–6 let [Health forming physical development. Develop motor programs for children 5-6 years], Moscow, 2001. (rus)
7. Bekh I. D. Vikhovannya osobistosti [Parenting personality], Kyiv, 2003. (ukr)
8. Bordovskaya N. V., Rean A. A. Pedagogika [Pedagogy], SPb, 2000, 304 p. (rus)
9. Vilchkovskiy Ye. S. Kriterii otsinyuvannya stanu zdorov'ya, fizichnogo rozvitku ta rukhovoї pidgotovlenosti ditey doshkilnogo viku [Criteria for evaluation of health, physical fitness and motor development of preschool children], Kiv, 1998. (ukr)
10. Vilchkovskiy Ye. S. Teoriya y metodika fizichnogo vikhovannya ditey doshkilnogo viku [Theory and methods of physical education of preschool children], Lviv, 1998, 336 p. (ukr)
11. Druz V. A., Buren N. V., Pyatisotskaya S. S. Obzornyy analiz po probleme «Teoretiko-metodologicheskiye osnovy postroyeniya sistemy massovogo kontrolya fizicheskogo razvitiya i sostoyaniya fizicheskoy podgotovlennosti razlichnykh grupp naseleniya» [Overview of the problem of “Theoretical and methodological bases of building a system of mass control physical development and physical fitness of the various groups of the population”], Kharkov, 2014, 128 p. (rus)
12. Druz V. A., Artemyeva G. P., Buren N. V. Teoreticheskiye i prikladne osnovy postroyeniya monitoringa fizicheskogo razvitiya fizicheskoy podgotovlennosti i fizicheskogo sostoyaniya razlichnykh grupp naseleniya [Theoretical and applied bases of construction monitoring of the physical development of physical fitness and physical condition of the various population groups], Kharkov, 2013, 116 p. (rus)
13. Zakon Ukraini „Pro doshkilnu osvitu” [Law of Ukraine “On Preschool Education”], Kyiv, 2001. (ukr)
14. Izaak S. I., Panasyuk T. V., Tambovtseva R. V. Fiziologiya cheloveka [human Physiology], 2001, vol. 27, iss. 6, pp. 29–37. (rus)
15. “Instruktivno-metodichni rekomendatsii shchodo organizatsii fizkulturno-ozdorovchoi roboti v navchalno-vikhovnikh zakladakh Ukraini” [“Guidance - guidance on the organization of athletic - health work in teaching - educational institutions of Ukraine”], Ministerstvo osviti Ukraini, 2006. (ukr)
16. Likhachev B. T. Pedagogika. Kurs lektsiy [Pedagogy], Moscow, 1999, 523 p. (rus)
17. Markina T. A. XII Mezhdunarodnyy nauchnyy kongress «Sovremennyy Olimpiyskiy i Paralimpiyskiy sport i sport dlya vsekh» [XII International Scientific Congress “Modern Olympic and Paralympic sport and sport for all”], Moscow, 2008, vol. 1, p. 345–346. (rus)
18. Materialy 9-y mezhunarodnoy nauchnoy prakticheskoy konferentsii, «Bdeshcheto vprosi ot sveta na naukata», 2013. Tom 39. Fizicheskaya kultura i sport, Sofiya. «Byal GRAD-BG» OOD, 80 s. (rus)
19. Podolyaka A. E. Diferentsiatsiya rukhlivikh igor u fizichnomu vikhovanni doshkilnikov 5–6 rokov zasobami informatsiynikh tekhnologiy : dis. k.fiz.vikh. zi spets. [Differentiation outdoor games in physical education preschoolers 5-6 years by means of information technology], Kharkiv, 2011, 225 p. (ukr)
20. Podolyaka A. E. Pedagogika, psikhologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannya i sportu [Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sport], Kharkov, 2010, vol. 4, pp. 112–114. (ukr)
21. Ponimanska T. I. Doshkilna pedagogika [Preschool pedagogy], Kyiv, 2004. (ukr)
22. Rautskis Yu. Yu. Optimizatsiya zanyatiy po obucheniyu osnovnym dvizheniyam detey starshego doshkolnogo vozrasta : dis. kand. ped. nauk po spets. [Optimizing training sessions basic movements preschool children], Moscow, 1975, 205 p. (rus)
23. Runova M. A. Diferentsirovannyye zanyatiya po fizicheskoy kulture s detmi 5–7 let [Differentiated physical training with children 5-7 years], Moscow, 2005. (rus)
24. Shcherban P. M. Prikladna pedagogika [Applied pedagogy], Kyiv, 2002, 215 p. (ukr)

Received: 20.11.2014.

Published: 31.12.2014.

Друзь Валерій Анатолійович: д. б. н., професор; Харківська державна академія фізичної культури: вул Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Друзь Валерій Анатольевич: д. б. н., професор; Харьковская государственная академия физической культуры: ул Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Valeriy Druz: Doctor of Science (Biology); Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-4628-6791

E-mail: valeriidruz@gmail.com

Артем'єва Галина Павлівна: к. фіз. вих., доцент; Харківська державна академія фізичної культури: вул Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Артемьева Галина Павловна: к. физ. восп., доцент; Харьковская государственная академия физической культуры: ул Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Galina Artem'yeva: PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

E-mail: art_gal67@mail.ru;

Нечитайло Марія Валеріївна: Харківська державна академія фізичної культури: вул Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Нечитайло Мария Валерьевна: Харьковская государственная академия физической культуры: ул Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Mariia Nechytailo: Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

E-mail: kmv_best@mail.ru;

Бібліографічний опис статті:

Друзь В. А. Особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку / В. А. Друзь, Г. П. Артем'єва, М. В. Нечитайло // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2014. – № 6(44). – С. 41–46. – dx.doi.org/10.15391/snsv.2014-6.008

